

Jana Kohnová

KONCEPCE DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ

Další vzdělávání pedagogických pracovníků je legislativně zakotveno v novele školského zákona schválené Parlamentem ČR dne 26. 6. 1995 (novela zákona č. 29/1984 Sb.), o soustavě základních škol, středních škol a vyšších škol v části sedmé, §51, odst. 2: „Pedagogičtí pracovníci jsou povinni se na svou práci svědomitě připravovat a dále se vzdělávat“. Dále v §51, odst. 4: „Ministerstvo právním předpisem organizaci, obsah, rozsah a formy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků“.

Prozatím takovýto předpis neexistuje. Ve své informaci vycházím ze dvou materiálů, které souvisejí s neexistencí výše uvedeného právního předpisu.

Prvním je návrh koncepce dalšího vzdělávání učitelů (dále DVU), zpracovaný pro ministerstvo školství.¹⁾

Druhým je rezortní výzkum „Další vzdělávání učitelů na úrovni okresů“²⁾

Od začátku r. 1994 a v průběhu v r. 1995 bylo zpracováno pro MŠMT ČR několik verzí „Koncepce dalšího vzdělávání učitelů (pedagogů) pedagogických pracovníků“ (návrh byl předložen na poradě vedení - 28. 8. 1995, na poradě náměstků 21. 9. 1995), ovšem nakonec se přistoupilo ke komplexnějšímu řešení celé problematiky a MŠMT ČR začalo pracovat na programu „Učitel“.³⁾ Je důležité, že se problematika učitelské profese začala posuzovat v širších souvislostech, ovšem v tomto programu hrozí dvě nebezpečí:

Nebezpečí pro koncepci DVU, že bude zjednodušená na atestace, proto zde předkládám několik tezí námi navrhované koncepce DVU.

Nebezpečí pro zařízení DVU, že MŠMT ČR nevybuduje vlastní rezortní síť DVU, resp. že opakovaně zruší nyní znovu a spontánně vzniklou „síť DVU“.

Důvodem pro práci na koncepci DVU předložené MŠMT ČR bylo přesvědčení, že systém DVU je nezbytným předpokladem a zároveň nejspolehlivější a nejrychlejší cestou průběžné transformace školství, především základem pro vnitřní proměnu školy.

V navrhované koncepci jsme kromě několikaletého studia problematiky DVU u nás i v zahraničí vycházeli ze současného stavu. Současný stav v DVU vznikl jako přirozená snaha o překonání vakua vytvořeného v oblasti dalšího vzdělávání učitelů zrušením celostátní sítě DVU (DVPP) v r. 1991, kdy většina pracovišť DVU zanikla. Tato pracoviště byla zrušena změnou provedenou v zákoně ČNR č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, zákonem ČNR č. 390/1991 Sb., o předškolních zařízeních a školských zařízeních vypuštěním §§ 37 a 38.

Za důležité jsme považovali vytvoření rezortního systému DVU. Přičemž jsme

navrhovali pluralitní model DVU, kdy v nových podmínkách je DVU realizováno v pluralitních formách a různými subjekty. Přitom je však třeba vědět, že tyto formy a subjekty nejsou vždy vzájemně zastupitelné.

Vycházeli jsme z toho, že DVU má strategický význam jako nástroj inovace osnov, aktualizace znalostí a prevence zaostávání mezi ekonomickou změnou a vzdělávací odezvou.

Obecně lze říci, že jsou dvě oblasti úkolů kladených na DVU:

se vztahem přímo k disciplinám,

se vztahem k problémům.

A pět různých cílů DVU:

zdokonalování profesionální dovednosti učitelů,

vnitřní rozvoj škol,

zdokonalování vyučovacího a učebního procesu,

instrumentalita v inovační politice a změnách ve vzdělávání,

osobní vývoj učitelů.

Kontextové charakteristiky pro systematické srovnávání byly vymezeny jako:

vzdělávací změny,

společenské změny.

Lze vymezit různé kategorie DVU podle různých cílových změn:

změna znalosti jednotlivců,

změna přístupu jednotlivců a změna chování jednotlivců,

změna skupin nebo školních organizací,

změna školského systému nebo společnosti.

TYPY AKTIVIT DVU, RŮZNORODÉ METODY, NEJEN KURSY

Výhoda dlouhých, nákladných kursů (např. „sabbatical years“), prospěch jednotlivce kombinovaný s rozvojem systému.

Prameny jako nezbytný kontext DVU: zdrojová střediska, dostupná dokumentace, cirkulace informací apod.

Účast učitelů v aktivitách DV za účelem identifikace potřeb.

Poslední kategorií jsou zdroje DVU, zahrnující jak fondy, tak fyzickou a organizační infrastrukturu DVU, dále intelektuální zdroje - školitele, university a další expertní instituce DVU. Podle doporučení zahraničních autorit by se měly zkvalitnit expertní instituce pro DVU. Všeobecné doporučení pro tvůrce školské politiky: odbornost školitelů v DVU zůstává trvalým problémem!

Komise Evropských společenství vybrala z širší oblasti „kvalita vzdělávání“ k bližšímu zkoumání užší téma, DVU uznané jako základní činitel ve zdokonalování kvality vzdělání.

Podle doporučení, vycházejících z výzkumu DVU v zemích Evropské unie, by se mělo další vzdělávání učitelů organizovat prostřednictvím systémové sítě.

Síť první úrovně by sestávala z místních středisek spojených se školami na jedné straně a na druhé straně se sítí druhé úrovně (region/kraj), ta pak by navazovala na třetí (celostátní) úroveň koordinace.

PRACOVISŤĚ DVU

Síť na celostátní, respektive na rezortní úrovni, koordinovanou a zajišťovanou MŠMT ČR by mělo tvořit

PRACOVISŤĚ PRO DVU NA MŠMT ČR

by mělo funkci informační, koordinační pro celou ČR v oblasti DVU: instituce DVU, ŠU, školy, pedagogové, skupiny pedagogů, ČŠI, VŠ mělo by předkládat dlouhodobé koncepční záměry.

RADA PRO DVU

jako poradní orgán náměstka ministra skupiny 2, byla by složená ze zástupců pracoviště DVU, příslušných odborů MŠMT, institucí DVU, VŠ a odborných ústavů, ČA pro distanční universitní studium, ČŠI, zástupců školské správy a profesních svazů (10 až 15 členů).

SÍŤ NA STŘEDNÍ ÚROVNI (REGION/KRAJ)

REGIONÁLNÍ PEDAGOGICKÁ CENTRA

Jako pracoviště zřizovaná MŠMT ČR. Funkce PC by měla vycházet z toho, co je povinno MŠMT prostřednictvím svých vlastních pracovišť garantovat v zájmu zajištění realizace celostátních aspektů a potřeb vzdělávací politiky.

S tímto jsou však záměry ministerstva v rozporu a rozhodujícím faktorem pro činnost PC je nahodile zvolené maximální číslo limitující počet pracovníků. Vzdělávací potřeby celostátní ani aktuální naléhavost vzdělávacích či studijních potřeb v regionu není zjišťována, natož brána v úvahu.

V regionech jsou zatím tato pracoviště (často s celostátní působností):

Pedagogické centrum (PC) Praha

PC České Budějovice

PC Plzeň

PC Hradec Králové

PC Ostrava

PC pro polské národnostní školství v Karviné/Českém Těšíně

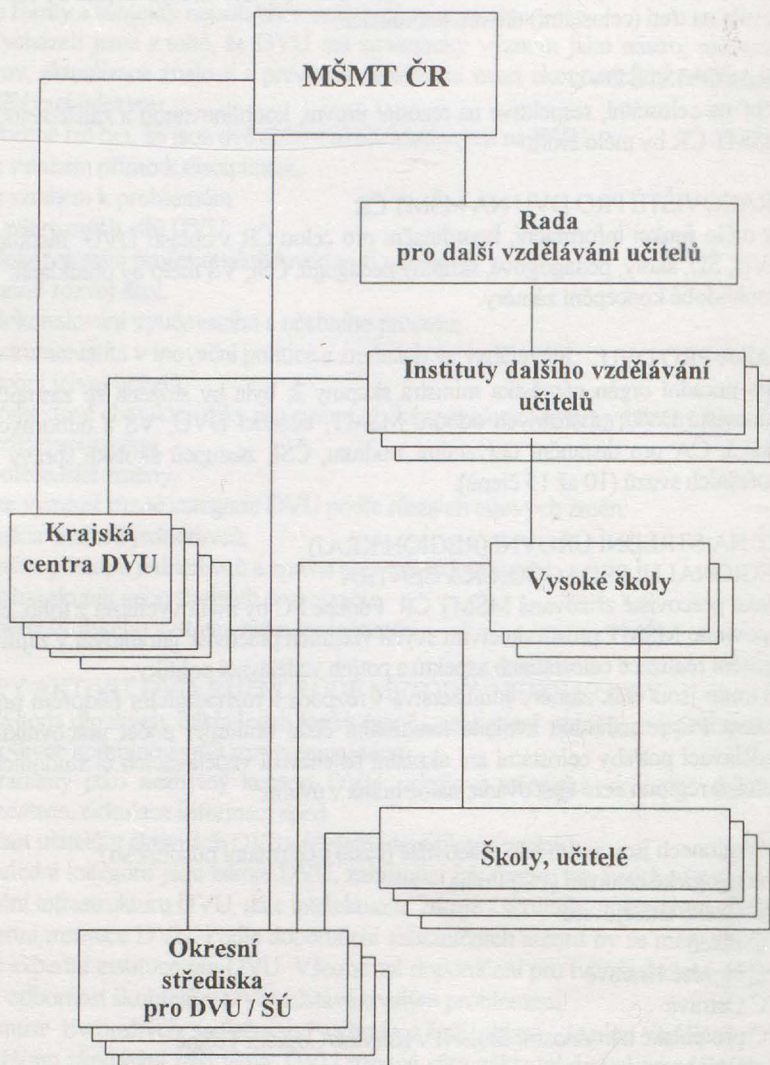
Zvláštní postavení mají:

Centrum pro další vzdělávání učitelů Masarykovy University v Brně.

Ústav rozvoje školství PedF UK v Praze

Vysoké školy

PŘÍLOHA:

V řadě forem DVU - studijních programech nemohou jejich funkci jiná pracoviště nahradit. Síť na základní úrovni. Škola.

Ve spolupráci s jinými školami a OPC má zajišťovat DVU metodické a vzdělávací programy celých sborů. Má být místem praktického působení metodiků jednotlivých předmětů a předmětových komisí.

OKRESNÍ PEDAGOGICKÁ CENTRA

Z hlediska školské správy patří institucionální další vzdělávání na okresní úrovni do kompetence příslušného okresního školského úřadu. Podle novely schválené PS Parlamentu ČR dne 22. 6. 1995 zákona ČNR č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, školský úřad podle § 11 „na žádost školy, nebo pracovníků škol, předškolních zařízení zajišťuje metodickou pomoc“ a podle §6 odst. I) písm. H) „školský úřad zřizuje nebo zrušuje jako příspěvkové nebo rozpočtové organizace anebo své organizační jednotky se souhlasem ministerstva zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků“.⁴⁾

Některé školské úřady považovaly už v r. 1991 za nezbytné v nějaké formě pracoviště pro DVU zachovat, proto se některá OPS změnila v podobná pracoviště, případně postupně vznikla pracoviště nová, což bylo v souladu se zákonem ČNR č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství.

Na základě právního postavení lze rozdělit jednotlivá okresní zařízení do skupin.⁵⁾

Samostatné subjekty (ve smyslu pracoviště zřízeného za účelem zajišťování DVU). Celkem je takových zařízení 12.

Zařízení, která jsou součástí ŠÚ, jako jeho organizační jednotka. Takovýchto pracovišť je celkem 42.

Zařízení, která jsou součástí středisek služeb školám:

Takovýchto pracovišť je celkem 13.

Zařízení jiného typu: Celkem jsou 2.

Domnívám se, že u nás není stále dostatečně doceněna funkce DVU pro školskou politiku, kdy právě fungující systém DVU na různých úrovních, umožňuje co neoptimálnější zajištění transformace našeho školství, a že se podceňuje potřeba koordinace priorit celostátní povahy, jejich rychlá a odborná prezentace učitelům či učitelským sborům. Tuto koordinaci a odbornou prezentaci mohou zajistit opět zařízení DVU na všech úrovních, ovšem musí jim být umožněno, především finančně a personálně, aby tuto funkci mohla plnit.

Hlavní významnou činností okresních pracovišť DVU je jejich práce přímo ve školách, bezprostřední aktivita samotných učitelů - metodiků. Převážná většina zařízení pracuje systémem sítě metodiků, zvaných okresní metodici (ojediněle poradci), a systémem kabinetů (ojediněle mají kluby, poradní sbory) pro jednotlivé předměty, skupiny předmětů nebo zaměřené speciálně.

Domnívám se, že u nás není stále dostatečně doceněna funkce DVU pro škol-

skou politiku, kdy právě fungující systém DVU na různých úrovních, umožňuje co nejoptimálnější zajištění transformace našeho školství, a že se podceňuje potřeba koordinace priorit celostátní povahy, jejich rychlá a odborná prezentace učitelům či učitelským sborům. Tuto koordinaci a odbornou prezentaci mohou zajistit opět zařízení DVU na všech úrovních, ovšem musí jim být umožněno, především finančně a personálně, aby tuto funkci mohla plnit.

Hlavní významnou činností okresních pracovišť DVU je jejich práce přímo ve školách, bezprostřední aktivita samotných učitelů - metodiků. Převážná většina zařízení pracuje systémem sítě metodiků, zvaných okresní metodici (ojedinele poradci), a systémem kabinetů (ojedinele mají kluby, poradní sbory) pro jednotlivé předměty, skupiny předmětů nebo zaměřené speciálně.

Tato spontánně vzniklá síť DVU na okresní úrovni představuje obrovské množství nikoli pouze jednotlivých aktivit, ale i koncepčně jednotných vzdělávacích programů a zcela nových forem podpory učitelům.

Dále jsou v oblasti DVU na různých úrovních resortu školství aktivní:

Pedagogické asociace a iniciativy

Zvláště v předmětovém vzdělávání a v didaktice jednotlivých předmětů by měly mít výraznou iniciační i evaluační roli.

Odborové organizace pedagogů. Mimo resort školství realizují DVU:

Instituce pro DV pracovníků zřizované jinými ministerstvy

Jsou to pracoviště především pro pedagogy působící v těchto resortech (ministerstva: zdravotnictví, zemědělství, vnitra, obrany, kultury, spravedlnosti, hospodářství)

Nestátní organizace:

Odborové, církevní, nadační, soukromé.

V současné době nelze říci, že by v této oblasti bylo známé výrazné profilované kvalitní pracoviště.

POZNÁMKY:

¹⁾ Původní návrh jsem zpracovala s Dr. J. Beranem, na dalších se střídavě podíleli také spolupracovníci Dr. R. Sindelář, Mgr. J. Bláha a další.

²⁾ KOHNŮVA JANA a kol.: Další vzdělávání učitelů na úrovni okresů, projekt zpracovaný v rámci programu školská politika, RV MŠMT ČR, ev. č. RS95RC439, 1995, 116 s.

³⁾ Program „Učitel“: Příprava učitelů a získání učitelské způsobilosti. Návrh gradace profesní dráhy učitele, Systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, zpracovala skupina MŠMT ČR „Učitel“, listopad 1995, březen 1996.

⁴⁾ Zákon České národní rady o státní správě a samosprávě ve školství (Změna: 256/1994 Sb.) ve znění novely schválené PS Parlamentu ČR dne 22. 6. 1995.

⁵⁾ V našem výzkumu jsme zpracovali informace z 69 zařízení pro DVU, pro zásadní odlišnost situace jsme vynechali pražská pracoviště.

LITERATURA:

Aktuality EIS-DVU, řada Informační přehled, Praha 1987-1990. Informace z Evropy, EIS UK, Praha 1992.

BLACKBURN, V. - MOISAN, C.: The in-service training of teachers in the twelve Member States of the European Community, „Educatin Policy“ Series, Maastricht 1987.

BOLAM, R.: In: Service education training of teachers. A condition of educational change, Paris, OECD/CERI, 1982.

DOSTÁLOVÁ, RADMILA - KOHNOVÁ JANA: Systém dalšího vzdělávání učitelů a servisní střediska pro učitele v regionu, resortní výzkumný projekt MŠMT ČR, Praha 1992, 2 svazky, nepublikováno.

HOEBEN, W.: In: Service education of educational personnel in comparative studies. Report of a Unesco joint study in the field of education. Sgravenhace, Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs 1986.

KOHNOVA, JANA A KOL.: Atestace - řešení obsahových a organizačních otázek atestací učitelů jako důležitého stimulu zvyšování jejich pedagogické kompetence. Resortní výzkumný projekt pro MŠMT ČR, Praha 1993, nepublikováno.

KOHNOVÁ, JANA A KOL.: Další vzdělávání učitelů. Rozpracování koncepčních otázek dalšího vzdělávání učitelů a zvyšování jejich pedagogické kompetence, resortní výzkumný projekt pro MŠMT ČR, Praha 1993, nepublikováno.

KOHNOVÁ, JANA A KOL.: Další vzdělávání učitelů na úrovni okresů, projekt zpracovaný v rámci programu školská politika, RV MŠMT ČR, ev. č. RS95RC439, 1995, 116 s., nepublikováno.

Pracoviště autorky:

PhDr. Jana Kohnová, Ústav rozvoje školství Praha.